

Франческа Ридерк

ДНЕВНИЦИТЕ ОД ОРИЗОВА ХАРТИЈА

Превод од англиски јазик
Дарко Цветаноски

МАКЕДОНИЈА
литература
Скопје, 2016
МАКЕДОНИЈА

*На баба ми Мена Вилдерс, родена Гилис, 1915 – 1996
Затворенички логор Сјенли, остров Хонџ Конџ
Јануари 1942 – август 1945*

*Ако секое најубијанање на роднаџа зрујка е мало умирање,
тогаш секое враќање е воскресение.*
Кица Колбе

Лондон, 1996 година

Марц е мошне антипатична, како месото околу нејзините колкови. Има еден чуден начин на кој зјапа во луѓето и го задржува нивниот поглед кога случајно ќе го фати. Обесхрабрува.

Не е ни многу по чајот. Луѓето коишто бараат млеко го доби-ваат и во шолјата и во тацната. Сепак, најчесто молчат кога им го подава. „Благодарам“, велат некои од нив, со истиот мил тон што го користат со медицинските сестри. Марц не обрнува внимание на тоа. Јасно ѝ е дека не го мислат тоа; сакаат да кажат дека би сакале некој друг да помине со количката чај покрај нивниот кревет, некој кој ќе зборува за времето и ќе им се обраќа со „злато“. Некој што е поголем домаќин. Потоа се влечкаат низ ход-никот по пењоар до одвоената соба на Елса за да направат муабет.

„Таа Марц“, велат тие. „Не знае кај ѝ е главата“.

Но, проблемот е што не знае ни Елса. Ја има изгубено струк-турата на денот така што почетоците се крај и пак почеток. Кога ќе се појави Марц на Елса ѝ е многу мило што ја гледа. Знае дека е попладне и дека наскоро доаѓа времето за посети.

„Шолја чај?“

Марц стои на вратата со едната рака на количката и со друга-та на колкот. Косата ѝ има нова боја што излегла темно розова. Елса не знае дали намерно ѝ излегла таква. Прави подбрадокот да ѝ изгледа повцрвенето и поиспотено од вообичаеното. Изгледа како бесна свиња.

„Дојде ли време за посета?“, прашува Елса.

„Првин чај“, вели Марц. „Си за шолја?“

„Да, ако може“.

Марц се врти кон количката.

„Млеко, шеќер?“

Елса знае дека дебелиот порцелан ќе ѝ дојде како глина на усните и дека преварениот чај ќе има лош вкус.

„Случајно да не имаш парче лимон?“

Марц се намуртува.

„Луда си, жими сè“. Има редови златни алки што висат од нејзините ноздри. Кога ја затресува главата алките се тресат со неа.

„Тогаш само малку шеќер“. Елса се поткренува на металната ограда на работ од креветот. Марџ ѝ го носи послужавникот со ногарки до skutot и ја става шолјата на него. За момент, Елса сфаќа што е тоа што го бараат другите пациенти од Марџ. Има една тишина што го прави празен просторот меѓу нив, а Елса сака да го пополни. Марџ повторно посегнува по количката за да земе едно мало алуминиумско бокалче. Елса ја отвора устата за да ја потсети дека не сака млеко, но се премислува.

„Колаче?“. Вниманието на Марџ како да беше привлечено од нешто на покривот од другата страна на прозорецот.

„Не, благодарам“.

„Се гледаме“, вели Марџ и ја снемува. Купчињата тацни и шолји свечкаат низ ходникот. Се слуша трескање кога ја турка количката низ двојната врата и ја влече кон лифтоот.

Една сестра си ја подава главата низ вратата.

„Како си денес, Елса?“, вели таа. Таа е робусна жена на која изгледа не ѝ пречи да подига цели тури старци од креветите, да ги носи во бањата и да ги седнува на шолја, па да ги враќа пак в кревет. Од Србија е, како што еднаш ѝ кажа на Елса кога ѝ го местеше креветот. „Овде дојде поради војната?“, праша Елса. „Војна? А, не. Прва сум од моето семејство. Маж ми е магистер по бизнис администрација“, рече таа. Денес, пак, нема ни насмевка ни време. Смената ѝ е при крај.

„Може да се јавам на телефон?“, праша Елса.

„Имаш ситно?“.

На Елса ѝ се допаѓа прецизниот, точен начин на кој сестрата зборува англиски, со тоа што секоја самогласка е притисната до соседната согласка и добро обработена за да се добие вистинскиот звук.

Се наведнува кон шкафчето до креветот и посегнува по чантата. Шкафчето е на тркала и ѝ бега додека се обидува да го дофати. Во ова место сè е на тркала, така што на крајот ќе се лизнеш, па ползиш од една до друга работа. Вистинско чудо е што Елса не ја фаќа морска болест. Сестрата со тропане излегува од собата и оди по ходникот кон дневниот престој.

Елса го отвора копчето од нејзината чанта и ја опипува внатре со раката. Светлоста е лоша овде, можеби поради валканите прозорци на кои сообраќајниот чад се наталожил на аглите од

рамките, или можеби денот почнува да го снемува порано одошто треба. Копнее за силната утринска светлина, таква каква што беше дома во нејзината кујна. Но, сега сака да зборува со Мари, да го чуе звукот на нејзиниот глас до неа преку слушалката. Ја втурнува раката подлабоко во чантата, опипувајќи ги аглите за да го најде паричникот. Ја превртува чантата и сè се истура на зелените покривачи: хартиени марамчиња, ментол бонбони (поединечно спакувани), шпил карти, стар пасош со извиткани ќошиња и шишенце розов лак за нокти.

„Што ти реков за лакот“, вели српската сестра, туркајќи ја телефонската кутија на тркала пред неа. „Ќе морам вечерва пак да го отстранам пред да дојде дежурниот доктор“.

Елса го враќа лакот во чантата. Сестрата ќе го отстрани, а Елса пак ќе се лакира на ноќно светло, и така во недоглед.

„Ќе ѝ свонам на ќерка ми“, вели Елса.

„Да, да“. Дури и насмевката на сестрата е отсечна.

Елса го отвора паричникот, вади неколку монети од по дваесет пени и ги реди на покривачот пред неа. Го вдишува неговиот прописен мирис на средство за дезинфекција. Потскокнува кога парите паѓаат во празната кутија. Го слуша телефонот како свони и срцето ѝ трепери додека го чека звукот што значи дека Мари кренала слушалка. Но, тој продолжува да свони сè додека таа со воздишка не ги враќа парите во паричникот.

Спокојот е нарушен од едно грубо брмчење. Вратите на одделението се отвораат и се затвораат, а луѓе поминуваат со тропот крај нејзината соба во мали групи – нивните чекори се или колебливи и послушни или, пак, брзи, пребрзи, негодувајќи на ова принудно губење на нивното време. Таа легнува пак на перницата и ги гледа сенките како се движат кон синиот сид на спротивниот ходник и се прашува дали, сепак, се сетила да ја замоли сестрата да го отвори прозорецот, бидејќи светлината одеднаш изгледа појасна, а птиците на чинарите надвор пеат во жесток дует со сообраќајот четири ката подолу. Ќе почека неколку минути, па ќе се обиде пак.

„Еј!“ Еден глас се издвојува од другите на улицата и таа мисли на Марц, ослободена до крајот на денот, како брза да фати автобус или метро. Мисли на тоа како ги ниша бутовите од една

страна на друга за да направи место за себе во метежот, качувајќи се на линија 160 за Чизлхарст.

„Замислете си свиња“, рече еднаш учителката на Елса на училиште. Им беше речено да нацртаат карта на Велс, а на девет години Елса не знаеше од каде да почне: во тоа време нејзиниот свет не се простираше подалеку од Гвелфор и училиштето во Њу Кеј, како и капелата Товин до Меморијалната сала. „Ова“, рече учителката, мавтајќи со кредата, „е нејзината муцка – Енглси“. Елса гледаше како кредата гребе по таблата и како фините честички бел прав паѓаат од неа. „Предните нозе... Полуостровот Лин... Пемброукшир се задните нозе... Долините¹ се задникот..., а Кардиф е свитканата опашка, пред да дојдете до Англија на другата страна“. Имаше нешто во секое нејзино подзастанување, уживањето во тоа да се прави сè како што треба, смеењето на својата шега, што ја потсетуваше Елса на мајка си како стои во кујната и готви свинско. Штом ќе изедеа сè што можеа од свињата, мајка ѝ на Елса се префрлаше на главата. „Ставај сè“, знаеше да каже, пресекувајќи ги образите и ушите и ставајќи ги заедно со остатокот од главата во тавата, заедно со колениците и опашката. „Така се прави сè. Искористи го секое парче“. Елса послушно ги следеше упатствата на учителката и продолжи со цртањето на картата, обележувајќи го заливот Кардиган (стомакот на свињата) и Њу Кеј (дојките) со туш, додека ѝ течеа лиги, мислејќи на вкусот на густоот сос од соленото свинско што мајка ѝ или Нанон ќе го послужеа во чинија за вечера кога ќе си дојде дома.

Можеби затоа Елса не е сосема рамнодушна кон Марц. Ја потсетува Елса на дома. Не на домот на Галскарт Роуд во Клепхем, туку на домот каде што беше родена, во куќата што гледаше на море. Гвелфор. Куќата на мајка ѝ. И на татко ѝ, се разбира, но секогаш мисли на неа како на мајка ѝ.

Елса се насмевнува. Гледа свињи кои се бркаат нагоре-надолу по ридовите што се спуштаат до морето кај Њу Кеј, стада и стада. Не може да ги изброи. Заспана е.

---

¹ Долините – област сочинета од повеќе индустријализирани долини во Јужен Велс (заб. на прев.).